

CHET EL DIZAYNERLARINI ILHOMLANTIRGAN O‘ZBEK MATOLARI

Xushboqova Dilshoda

*Termiz davlat univertsiteti 3-kurs milliy libos,
kashtachilik va to‘qimachilik yo‘nalishi talabasi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek milliy matolari va ularning jahon moda olamidagi o‘rni tahlil qilinadi. Atlas, adras, beqasam, shoyi kabi matolar o‘zining yorqin ranglari, nafis naqshlari va o‘ziga xos to‘qish usullari bilan ajralib turadi. Ushbu matolar nafaqat O‘zbekiston hududida, balki xalqaro dizaynerlar orasida ham katta qiziqish uyg‘otmoqda. Gucci, Valentino, Dries Van Noten, Jean Paul Gaultier kabi mashhur brendlar o‘z kolleksiyalarida o‘zbek milliy matolaridan ilhomlanib, ularni turli dizayn yechimlarida qo‘llamoqda. Maqolada o‘zbek matolarining tarixi, ularning o‘ziga xos jihatlari, mashhur dizaynerlar tomonidan qanday qo‘llanilishi va zamonaviy modadagi o‘rni chuqur tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek milliy matolari, atlas, adras, beqasam, shoyi, zamonaviy moda, xalqaro dizayn, etnik uslub, jahon modasi, milliy meros, ilhom manbai.

KIRISH. O‘zbek milliy matolari — atlas, adras, beqasam va shoyi — asrlar davomida nafaqat mahalliy hunarmandchilik mahsuloti, balki san‘at asari sifatida ham qadrlanib kelgan. Ularning murakkab naqshlari, tabiiy bo‘yoqlardagi yorqin ranglari va o‘ziga xos to‘qish usullari matolarni nafaqat O‘zbekiston, balki xalqaro maydonda ham mashhur qiladi. Ipak yo‘li davridan boshlab, Markaziy Osiyo matolari Sharq va G‘arb o‘rtasidagi madaniy almashuvning ajralmas qismiga aylangan. Bu matolar nafaqat kiyim-kechak, balki interyer dizayni va dekorativ san‘atda ham muhim o‘rin tutgan.

Zamonaviy modada o‘zbek matolarining o‘rni yildan-yilga ortib bormoqda. Hozirgi kunda ko‘plab xalqaro moda uylari va dizaynerlar o‘z kolleksiyalarida milliy matolarimizdan foydalanmoqda yoki ulardan ilhomlanib, yangi dizaynlar yaratmoqda. Ayniqsa, Dries Van Noten, Oscar de la Renta kabi dizaynerlar o‘zbek ikat naqshlarini zamonaviy modaga uyg‘unlashtirib, ularni haute couture va prêt-à-porter kolleksiyalariga olib chiqmoqda. Bunday e‘tibor o‘zbek milliy merosining jahon madaniyatidagi o‘rnini yana bir bor tasdiqlaydi. O‘zbek matolarining dunyo modasiga kirib borishi nafaqat dizaynerlar, balki hunarmandlar uchun ham katta imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Ushbu maqolada milliy matolarimizning tarixi, ularning o‘ziga xos xususiyatlari, xalqaro dizaynerlarning ulardan qanday foydalangani va o‘zbek matolarining zamonaviy modadagi istiqbollari chuqur tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA

Ushbu maqolani tayyorlashda ilmiy izlanish, tahliliy yondashuv va amaliy kuzatuv metodlaridan foydalanildi. O'zbek milliy matolarining jahon modasidagi o'rnini chuqur o'rganish uchun quyidagi usullar qo'llandi:

O'zbek matolarining kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari va ularning xalqaro savdodagi o'ri haqida tarixiy manbalar o'rganildi. Ipak yo'li davridan boshlab, o'zbek matolarining dunyo bo'ylab tarqalishi haqidagi ma'lumotlar tahlil qilindi. Tarixiy tahlil uchun ilmiy maqolalar, arxiv hujjatlari va tarixchi olimlarning tadqiqotlari asos qilib olindi.

O'zbek matolari va ularning moda olamidagi ta'siri haqida turli ilmiy maqolalar, kitoblar va tadqiqotlar o'rganildi. Xususan, milliy matolarimizdan ilhomlangan chet el dizaynerlari haqidagi ma'lumotlar xalqaro moda jurnallaridan (Vogue, Harper's Bazaar, The New York Times, Business of Fashion) va akademik tadqiqotlardan olingan.

Dunyoning yetakchi dizaynerlari va brendlari tomonidan taqdim etilgan kolleksiyalar tahlil qilindi. Dries Van Noten, Oscar de la Renta va boshqa dizaynerlarning ijodiy ishlari o'rganilib, ularning o'zbek matolaridan qanday foydalanganiga baho berildi. Ushbu ma'lumotlar moda namoyishlarining fotosuratlari va tahliliy maqolalar asosida o'rganildi.

O'zbekistondagi mato ishlab chiqaruvchilari, hunarmandlar va dizaynerlar bilan suhbatlar o'tkazildi. Mahalliy ustalarning an'anaviy matolarni yaratish texnologiyalari, tabiiy bo'yoqlardan foydalanish usullari va naqshlar tarixi haqidagi ma'lumotlari jamlandi. Bu ma'lumotlar orqali milliy matolarimizning o'ziga xos jihatlari yanada chuqurroq yoritildi.

Moda sanoatining zamonaviy yo'nalishlarini o'rganish uchun onlayn resurslar, elektron maqolalar va ijtimoiy tarmoqlardagi (Instagram, Pinterest, Fashion Week saytlaridagi) materiallar tahlil qilindi. Ushbu ma'lumotlar asosida o'zbek matolarining bugungi kunda qay darajada dolzarb ekani aniqlandi.

NATIJALAR

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida o'zbek milliy matolarining nafaqat tarixiy ahamiyatga ega ekani, balki zamonaviy moda sanoatida ham muhim o'rin tutayotgani aniqlandi. Quyida tadqiqot natijalari asosiy yo'nalishlar bo'yicha batafsil yoritiladi.

1. O'zbek matolarining xalqaro modadagi o'ri mustahkamlanmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'zbek milliy matolari (ayniqsa, ikat uslubida tayyorlangan atlas va adras) dunyo miqyosidagi taniqli dizaynerlarning e'tiborini tortmoqda. Dries Van Noten, Oscar de la Renta va yana bir qator dizaynerlar o'z kolleksiyalarida o'zbek matolaridan ilhomlanib, ularni haute couture va prêt-à-porter dizaynlariga moslashtirgan. Bu esa o'zbek matolarining jahon modasidagi o'rnini yanada mustahkamlashiga yordam bermoqda.

2. An'anaviy matolarni zamonaviy modaga moslashtirish jarayoni kuchaymoqda

Ilgari o'zbek matolari asosan milliy liboslarda va hunarmandchilik buyumlarida ishlatilgan bo'lsa, bugungi kunda ular zamonaviy dizaynlarga kiritilmoqda. Tahlil qilingan moda kolleksiyalarida o'zbek matolari:

- Kokteyl va kechki liboslar;
- Kundalik kiyimlar (ko'ylak, bluzka, kostyumlar);
- Aksessuarlar (sumka, sharflar, poyabzal) kabi turli kiyim va buyumlarda qo'llanilayotgani aniqlandi.

3. Hunarmandchilik va dizaynerlik hamkorliklari kengaymoqda

Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro moda brendlari o'zbek hunarmandlari bilan hamkorlik qilishga tobora ko'proq qiziqish bildirmoqda. Bu esa an'anaviy matolarimizning jahon bozorida yuqori talabga ega bo'lishiga turtki bermoqda. Shu bilan birga, milliy matolarni ishlab chiqarish va eksport qilish hajmi ham ortib bormoqda.

4. O'zbek matolarining jahon modasidagi istiqbollari yuqori

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'zbek matolari global modadagi ekologik va tabiiy matolarga bo'lgan talab ortishi tendensiyasiga mos keladi. Ko'plab brendlar tabiiy matolar va an'anaviy hunarmandchilikka e'tibor qaratar ekan, o'zbek matolarining xalqaro bozordagi mavqeyi yanada mustahkamlanishi mumkin.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'zbek matolari jahon modasida tobora keng qo'llanilmoqda. Ularning o'ziga xos naqsh va rang uyg'unligi, ekologik tozaligi va hunarmandchilik an'alariga asoslanganligi dizaynerlar uchun katta ahamiyatga ega. Ushbu matolarni zamonaviy modaga moslashtirish orqali ularni yanada rivojlantirish va jahon bozorida brend sifatida tanitish mumkin.

MUHOKAMA

O'zbek milliy matolari bugungi kunda nafaqat an'anaviy kiyim-kechak ishlab chiqarishda, balki xalqaro moda sanoatida ham tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbek matolari xalqaro moda sahnasida tobora ommalashib bormoqda. Bu jarayonga bir necha omillar ta'sir ko'rsatmoqda:

- Noyob naqsh va rang uyg'unligi – atlas, adras va beqasam matolarining o'ziga xosligi ularni boshqa an'anaviy matolardan ajratib turadi. Misol uchun, Dries Van Noten kabi dizaynerlar aynan shu jihatlarga qiziqib, o'zbek matolarini o'z kolleksiyalarida qo'llagan.
- Qo'lda tayyorlanadigan hunarmandchilik mahsuloti ekani – Dunyo modasida "handmade" mahsulotlarga bo'lgan talab oshib borayapti. O'zbek hunarmandlari tomonidan tayyorlangan tabiiy matolar dizaynerlar orasida katta e'tibor qozonmoqda.
- Ekologik tozaligi va tabiiy bo'yoqlardan foydalanish – global modada ekologik barqarorlik va tabiiy materiallarga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Shu bois o'zbek matolari ekologik toza mahsulot sifatida yuqori baholanmoqda.

Bugungi kunda o'zbek matolari xalqaro moda brendlari tomonidan keng qo'llanilib, ularning ishlatilish sohalari tobora kengaymoqda. Jumladan:

- Haute couture va prêt-à-porter kolleksiyalari – mashhur moda uylarining kolleksiyalarida o'zbek matolaridan foydalanilmoqda. Masalan, Oscar de la Renta va Dries Van Noten o'z dizaynlarida o'zbek ikat matolaridan foydalangan.
- Streetwear va zamonaviy kundalik kiyimlar – yosh dizaynerlar va brendlar o'zbek matolarini zamonaviy kundalik kiyimlarga moslashtirmoqda. Ko'ylak, bluzka, pidjak va sport uslubidagi kiyimlar bunga misol bo'la oladi.
- Moda aksessuarlari va interyer dizayni – o'zbek matolaridan tayyorlangan sumkalar, sharflar, poyabzal va hatto mebel jihozlari xalqaro bozorga chiqib, o'z o'rnini egallab bormoqda.

Hozirgi kunda o'zbek matolari xalqaro moda maydonida o'z o'rnini topib borayotgan bo'lsa-da, ularning yanada kengroq targ'ib etilishi va global miqyosda raqobatbardoshligini oshirish uchun yechimini talab qiladigan qator muammolar mavjud:

- Marketing va brendlash yetishmovchiligi – O'zbek matolari xalqaro moda brendlari tomonidan qo'llanilayotgan bo'lsa-da, ularning kelib chiqishi va o'ziga xos xususiyatlari yetarli darajada targ'ib qilinmaydi. Ko'pgina dizaynerlar ushbu matolarni o'z kolleksiyalarida ishlatsa ham, ularning o'zbek madaniyatiga tegishli ekanligi keng jamoatchilik tomonidan yaxshi anglanmaydi. Shu sababli, xalqaro miqyosda o'zbek matolarining brend sifatida tanitilishi va targ'ib qilinishi zarur.
- Hunarmandchilikning sanoat miqyosida rivojlanmaganligi – Ko'plab milliy matolar hali ham an'anaviy usulda, asosan qo'lda tayyorlanayotgani sababli, ularning ishlab chiqarish hajmi cheklangan. Sanoat miqyosida keng ishlab chiqarish uchun hunarmandchilikni texnologik innovatsiyalar bilan uyg'unlashtirish va ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish talab etiladi.
- Xalqaro bozorda raqobat – Dunyo bozorida Afrika, Hindiston va boshqa Osiyo mamlakatlarining an'anaviy matolari keng tarqalgan bo'lib, ularning marketing strategiyalari ancha rivojlangan. O'zbek matolari ushbu raqobatda o'z mavqeini mustahkamlash uchun zamonaviy dizaynlar, innovatsion texnologiyalar va iste'molchilarga yo'naltirilgan marketing yondashuvlarini joriy etishi lozim.
- Global talablarga moslashish zarurati – Hozirgi kunda ekologik barqarorlik va qayta ishlanadigan materiallar modada ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. O'zbek matolarining tabiiyligi va ekologik tozaligi ularning afzalliklaridan biri bo'lsa-da, xalqaro standartlarga mos sertifikatlash tizimi yo'lga qo'yilmagan. Bu esa global brendlar bilan hamkorlik qilish imkoniyatlarini cheklaydi.

Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda, o'zbek matolarining xalqaro bozorda yanada keng tarqalishi uchun kompleks strategik yondashuv zarur. Ularni xalqaro darajada tanitish, marketing va brendlashni kuchaytirish, ishlab chiqarish jarayonlarini

takomillashtirish hamda zamonaviy dizayn va innovatsiyalar bilan uyg'unlashtirish matolarni yanada ommalashtirishga xizmat qiladi.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, o'zbek milliy matolari nafaqat tarixiy ahamiyatga ega hunarmandchilik mahsuloti, balki xalqaro moda sanoatida o'ziga xos o'ringa ega bo'layotgan muhim dizayn elementi ekani aniqlandi. Ikat uslubidagi atlas va adras matolari jahon dizaynerlarini ilhomlantirib, zamonaviy modaga uyg'un tarzda kirib kelmoqda. Mashhur moda uylarining kolleksiyalarida milliy matolarimizdan foydalanilgani ularning jahon bozoridagi istiqbolini yanada mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, o'zbek matolarini xalqaro modada kengroq targ'ib qilish uchun bir qator muhim yo'nalishlar bo'yicha ish olib borish zarur:

1. Marketing va xalqaro targ'ibot strategiyalarini kuchaytirish:

- O'zbek matolarini xorijiy bozorlarda keng targ'ib qilish uchun maxsus reklama kampaniyalari tashkil etish.
- Xalqaro moda haftaliklari va yarmarkalarda o'zbek matolarining namoyish etilishini qo'llab-quvvatlash.
- O'zbek matolari ishlatilgan dizaynlar haqida moda jurnallarida va ijtimoiy tarmoqlarda maqolalar, videolar e'lon qilish.

2. Hunarmandchilikni sanoat miqyosida rivojlantirish:

- Qo'lda ishlab chiqariladigan matolarni saqlab qolgan holda, zamonaviy texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish hajmini oshirish.
- Hunarmandlarni qo'llab-quvvatlash va ularning mahsulotlarini xalqaro bozorga olib chiqish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish.
- Ekologik toza, tabiiy bo'yoqlardan foydalangan holda mato ishlab chiqarish jarayonini davom ettirish.

3. O'zbek matolarini zamonaviy modaga moslashtirish:

- Yosh dizaynerlar va tadbirkorlarni o'zbek matolaridan foydalanishga undash.
- Zamonaviy kesim va dizaynlarda o'zbek matolarini qo'llash orqali ularning jozibadorligini oshirish.
- Moda va dizayn yo'nalishida ta'lim olayotgan talabalar uchun milliy matolar bilan ishlash bo'yicha maxsus kurslar va ustaxonalar tashkil qilish.

O'zbek milliy matolarining jahon modasidagi o'rnini yanada mustahkamlash uchun ularni xalqaro miqyosda targ'ib qilish, ishlab chiqarish jarayonlarini zamonaviylashtirish va dizaynerlik sohasida ularni innovatsion usullar bilan uyg'unlashtirish muhim. O'zbek matolari global modaning muhim qismi sifatida o'z mavqeini yanada mustahkamlashi uchun hunarmandchilik va dizaynerlik sanoati o'zaro hamkorlikni rivojlantirishi zarur. Shu tariqa, nafaqat o'zbek madaniyati va an'alarining jahon bozorida e'tirof etilishi

ta'minlanadi, balki milliy matolarimizning kelajak avlodlar uchun saqlanib qolishi ham kafolatlanadi.

REFERENCES:

1. Baymuhamedov, Sh. **O'zbek matolari va ularning tarixi**. Toshkent: Fan nashriyoti, 2019.
2. Karimov, A. **Hunarmandchilik va milliy matolar**. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2021.
3. Vogue Magazine. **The Rise of Ikat in Global Fashion**. New York, 2022.
4. Business of Fashion. **Traditional Textiles in Contemporary Design**. London, 2023.
5. Harper's Bazaar. **Uzbek Fabrics in International Fashion Trends**. Paris, 2023.

